

Homéroszi eposzok

Az **eposz** kötött formájú nagyepikai mű, amely egy kivételes képességű, természetfölötti erőktől támogatott hősnek egy egész nép életében döntő fontosságú tettét beszéli el. Hangneme mindig magasztos, fenséges (patetikus).

Eposzi sajátosságok, kellékek:

- fohász vagy segélykérés (invokáció)
- témamegjelölés (propozíció)
- in medias res-kezdet (a dolgok közepébe vágva)
- seregszemle (enumeráció)
- részletezett csatajelenetek
- állandó jelzők
- epizódok: nem viszik előbbre a cselekményt, a hősök jellemének megismerésére szolgálnak, és az eposzi totalitást (teljességet) biztosítják
- isteni beavatkozás vagy csodás elem (deus ex machina)
- epikus hasonlatok
- eposzi bőbeszédűség: ismétlődő hosszabb-rövidebb szövegrészek (pl. egy egész sor) "És hogy a rózsásujjú hajnal kélt ki a ködből.."
- verselése: időmértékes; a sor neve: *hexameter* (hat versláb).

Homéroszi eposzok

Az európai irodalom kezdetét két hatalmas elbeszélő költemény jelzi, az Iliász és az Odüsszeia. Az ókori hagyomány mindkét eposz költőjének Homéroszt tartotta. Magáról Homéroszról semmi bizonyosat nem tudunk, sőt már az antik görögök is a mítoszok meselégkörével vették körül személyét. Rengeteg fantasztikus elbeszélés szólt róla. Ha létező személy volt Homérosz, akkor a legvalószínűbb, hogy i.e. a VIII-VII. században élt. Egyes források szerint vak énekes volt, de Homérosz lehetett egy ión énekmondó iskola is, az ún. Homérida nemzetség gyűjtőneve vagy az Iliász-költő neve a költőt jelentette, s a név fogalommá vált. A legendás vak szülővárosának rangjáért a monda szerint már az ókorban hét város versengett.

Homéroszi kérdés: nem valószínű, hogy az *Iliász* és az *Odüsszeia* szerzője ugyanaz, mert az első és a második eposz megírása között legalább 100 év telt el (ezt bizonyítják a két eposz közti különbségek: pl. embereszmény, istenek szerepe stb.). De az biztos, hogy az *Odüsszeia* írója alapul vette az *Iliászt*.

Az ókorban talán azért nevezték „Homérosznak” az *Odüsszeia* költőjét is, mert a név ’költőt’ jelent, és az első hatalmas lírai mű után a név fogalommá magasztosult.

A trójai mondakör

Zeusz hattyúalakot magára öltve elcsábítja Tündareosz király feleségét. Léda két hattyútojást szül. Az egyikből Heléné és Klütaimnésztra, a másikkól Kasztór és Polüdeukész kel ki. A csodálatos szépségű Heléné Zeusz lánya volt, Klütaimnésztra pedig Tündareoszé. Két nővért egy testvérpár veszi feleségül. Helénét Meneláosz spártai király, Klütaimnésztrát Agamemnón mükénéi király.

Prométeusz megjósolja Thétisznak, hogy bárkinek is lesz a felesége, gyermeke dicsőbb lesz apjánál. Zeusz, aki éppen feleségül akarja venni az istennőt, a jóslat hallatán megváltoztatja szándékát, és Thétiszt a mürmidón királynak, Péleusznak adja feleségül.

A lakodalomra az istenek is meghívást kapnak, kivéve Ériszt, a viszály istennőjét, aki bosszúból egy almát dob a vendégek közé “ a legszebbnek “ felirattal.

Az ajándékon három istennő: **Héra, Pallasz Athéné és Aphrodité veszekednek**. A vita eldöntését Zeusz a trójai királyfira, Pariszra bízta. Aphrodité azonban megkörnyékezi Pariszt, és megígéri, övé lesz a világ legszebb asszonya, Heléné, ha neki ítéli oda az almát. Párisz így is tesz. Jutalma nem marad el, sikerül megszöktetnie Helénét. A görögök az asszonyrablást nemzeti sérelemnek élték meg, és törzseik Agamemnón fővezérlete alatt egyesültek, majd háborút indítottak Trója ellen.

Héra és Pallasz Athéné hiúsága soha nem felejtette el a Parisztól elszenvedett sértést, így ők **ellenségei lettek Trójának** a háborúban, míg **Aphrodité** támogatta a **trójaiakat**.

A háború tíz évig elkeseredetten folyt, míg végül Odüsszeusz cselével, a trójai falóval a görögök elfoglalták és elpusztították Tróját.

Iliász

A cím jelentése: Ilionról (Trójáról) szóló ének.

Keletkezési idő: i.e. 8. század.

Alapja: a trójai mondakör.

Tárgya: a trójai háború utolsó esztendejének 52 napja

- az író a trójai mondakör szerteágazó történeteiből egyetlen epizódot dolgoz föl: a háború 10. évében viszálykodás tör ki az ostromló görög fővezérek között. Akhilleusz, az eposz főszereplője nem akar harcolni, mert Agamemnón, a görög seregek fővezére nyilvánosan megsértette. Erre a bonyodalomra épül az eposz története.

A mű cselekménye:

Akhilleusz, Thetisz istennő fia nem vesz részt a harcokban, de azt megengedi, hogy a barátja, Patroklosz kiálljon Hektór, a trójaiak fővezére ellen. A párviadalban Patroklosz életét veszti, és Akhilleusz ezután bosszúvágytól hajtva mégis részt vesz a trójaiak elleni harcban. Megöli Hektórt, sőt őrlöngve, körbehurcolással megszegyeníti a holttestét. Az agg Priamosz (Hektór apja) gyászának láttán azonban részvét támad benne, és előzetes szándéka ellenére kiadja a holttestet. Helyreáll a lelki béke, a két ellenfél 10 napos fegyverszünetet köt, hogy eltemethessék halottaikat.

Az eposz embereszménye:

Akhilleusz, a dicső korszak, a nagy háborúk, a katonai erények megtestesítője. Akhilleusz tudja a jóslatot: vagy rövid ideig él, és dicsőhírneve örökre fennmarad vagy hosszú élete lesz, de senki nem fog emlékezni rá. **Akhilleusz a rövid, de dicső életet választja.** A hírnéven alapuló hagyományos hőskultuszban a halálnak nem volt jelentősége.

Humánus az eposzban:

A csatajelenetek mellett érzelmekkel teli lírai jelenetek is megtalálhatók a műben: Hektór és felesége, Andromakhé búcsúja, amelyben két, egymást őszintén szerető ember aggódása, féltése jut kifejezésre.

A mű végére Akhilleusz képes lesz részvétet érezni mások sorsa, szenvedése iránt. Emberségét bizonyítja, hogy kiadja Hektór holttestét apjának.

Az istenek szerepe a műben:

Erőteljes, az istenek maguk is részt vesznek a harcokban valamelyik oldalon. De nemcsak szereplői, hanem **irányítói** is az eseményeknek. Sorsuk azonban mentes a tragikumtól, hiszen ők **halhatatlanok**, míg az ember egyetlen életét áldozza fel a háborúban. Az ember gyakran az istenek játékszerévé válik (pl. Patroklosz páncélját az egyik isten leoldja).

Odüsszeia

A cím jelentése: Odüsszeuszról szóló ének.

Téma: Odüsszeusz bolyongása, kalandjai, hazatérése Ithakába, leszámolása a kérőkkel.

Szerkezete: 24 ének: 12 ének előzmény → a múlt
12 ének hazatérés → a jelen.

Cselekmény: két szálon indul:

1. Odüsszeusznak megengedik az istenek, hogy 10 év bolyongás után hazatérjen. Kalüpszó nimfa szerelmes "fogságában" van Ogügié szigetén (Pénélopé várja haza teljes hűséggel).

2. Télemakhosz, Odüsszeusz fia elindul Püloszba és Spártába, hogy hírt kapjon elveszettnek hitt apjáról.

A két szál egy ponton összefonódik → egy szálon fut. (A szigeten; amikor megérkeznek, elkerülik egymást).

Odüsszeusz tutajt épít, hazaindul, de viharba kerül, hajótörést szenved és a phaiákok szigetére kerül. (Poszeidón, a tenger istene gyűlöli Odüsszeuszt, mert megvakította a fiát, az egyszemű küklopszot.) Nauszikaá, a phaiák királynéja Pallasz Athéné sugalmazására a pártfogásába veszi Odüsszeuszt, és beviszi a királyi udvarba. A királyi udvarban Odüsszeusz elmeséli kalandjait.

Odüsszeusz kalandjai:

a lótuszevők szigetén (emberi gyarlóságok, kísértések)

a szirének szigetén (madártestű lányok)

küklopsz megvakítása

Kirké szigetén (disznókká változtatja Odüsszeusz társait)

Alvilág (Akhilleuszsal, Agamemnónnal találkozik),

Héliosz szigetén (a Napisten marháit emberei megeszik → meghalnak).

Nauszikaá beleszeret Odüsszeuszba, de ő nem viszonzza érzéseit, mindenképp hazájába akar jutni. Újra hajóra száll, és szerencsésen hazaérkezik, a fiával egy időben ér partot. Koldusruhába bújik, hogy ne ismerjék föl (kutyája megismeri és a dajka is), mert a kérők, akik a trónjára és a felesége kezére pályáznak, el akarják pusztítani őt és a fiát is. Az új király kiválasztására íjversenyt rendeznek, amelyen a koldusnak öltözött Odüsszeusz is részt vesz, és miután célba talál, sorra legyilkolja a kérőket. Odüsszeusz részéről ez jogos önvédelem. A mű isteni igazságszolgáltatással zárul: Odüsszeusz és a kérők rokonai kibékülnek egymással.

Az eposz embereszménye: Odüsszeusz már nem a hős katonát képviseli, hanem **a bölcs gondolkodó embert, akinek legfőbb tulajdonsága a tudásvágy, a kíváncsiság.** Higgadt és leleményes, tudja, mikor mit kell tennie. Gyarló ember, de hibáin felül tud emelkedni, le tudja győzni szenvedélyeit. Számára már nem a dicső halál, hanem **az élet a fontos (túlélési ösztön).**

A két eposz különbségei

Iliász	Odüsszeia
<ul style="list-style-type: none"> - 52 nap eseményei - történelmi (valós alapú) - háborúról szól - egy szálon futó cselekmény <p><i>az istenek szerepe: nagy</i></p> <p><i>szereplők: istenek, félistenek, emberek</i></p> <p><i>embereszménye: Akhilleusz</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ félisten ➤ célja: a bosszú ➤ önmagáért küzd ➤ érték: a hírnév ➤ ereje által győz 	<ul style="list-style-type: none"> - 40 nap és egy évtized története - meseszerű - békeidőben játszódik - két szál <p><i>az istenek szerepe: kisebb</i></p> <p><i>szereplők: emberek, istenek, szörnyek</i></p> <p><i>embereszménye: Odüsszeusz</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ember ➤ célja: a hazatérés ➤ a közösségért harcol ➤ érték: az élet ➤ esze, leleményessége segítségével győz

A két eposz hasonlóságai:

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ a trójai mondakörből merítenek ➤ verselése (hexameter) ➤ tartalma:
2. ének: népgyűlés	<i>Iliász::</i> Agemernnón harcra buzdít <i>Odüsszeia::</i> Télemakhosz panasza
6. ének: nők bemutatása	<i>Iliász::</i> Andromakhé <i>Odüsszeia::</i> Nauszikaá
22. ének: bosszúállás	<i>Iliász::</i> Hektór legyőzése <i>Odüsszeia::</i> a kérők megölése
24. ének: engesztelődés	<i>Iliász:</i> Akhilleusz átadja ellenfele testét <i>Odüsszeia:</i> Pallasz Athénéé békére int